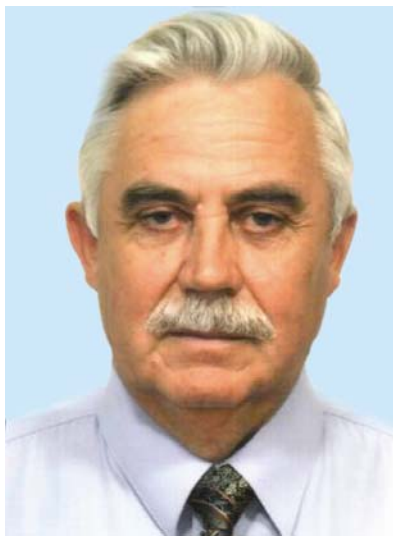

*І.В. ПРОКОПА, доктор економічних наук,
професор, член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Інтеграція товарних селянських господарств у ринкову систему функціонування аграрного сектору: загальні засади та першочергові кроки

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства (ОСГ) є важливою складовою аграрного сектору і сільської економіки, вагомим джерелом доходів сільського населення, суттєвим атрибутом сільського способу життя в Україні. Вони забезпечують збереження й еволюційний розвиток сімейного типу господарювання у вітчизняному сільському господарстві, є однією з найстабільніших економічних підвалин сільського розвитку. При переважаючих темпах зростання в корпоративному сегменті сільського господарства, який користується значними перевагами, ОСГ разом з іншими господарствами населення продовжують виробляти половину валової продукції галузі, є місцем прикладання праці понад трьох чвертей зайнятих у ній осіб.

© І.В. Прокопа, 2013

Водночас селянські господарства залишаються «пасинками» вітчизняної аграрної системи. Їхнє становище в економічній, соціальній, інституційній складових цієї системи можна охарактеризувати як вилученість, відторгнення. Найпомітнішою ознакою економічного відторгнення господарств населення є обмеженість їхнього доступу до ринкової інфраструктури, справедливих цін, засобів державного субсидування. Соціальне відторгнення характеризується практично повним виключенням осіб, які не мають іншої роботи, крім своїх селянських господарств, зі сфери трудового законодавства і соціального захисту.

Інституційне відторгнення проявляється у консервуванні іміджу селянських господарств як «неперспективної» форми господарювання та в їх незадовільному нормативно-правовому, управлінському й організаційному забезпеченні.

Витіснення селянських господарств за межі реальних механізмів функціонування аграрного сектору є однією з причин незбалансованості розвитку цього сектору, деформованості його організаційної, галузевої та продуктової структур. Воно також веде до поглиблення прірви між аграрним розвитком, який дедалі більше підпорядковується інтересам великого капіталу, і сільським розвитком, метою якого є зростання добробуту та поліпшення якості сільських співтовариств. Забезпечення повноцінної інтеграції господарств населення у згадані вище й інші сфери ринкового функціонування вітчизняного аграрного сектору є необхідною умовою формування його як цілісного, згур-

тованого і збалансованого за основними параметрами організму. Йдеться, насамперед, про ту частину селянських господарств, які демонструють здатність до самостійного господарювання та виробляють вагомі (як для домогосподарств) обсяги товарної сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування ОСГ, господарств населення загалом, постійно знаходяться у полі зору економістів-аграрників. Вони розглядаються в роботах, присвячених стратегічним питанням розвитку аграрного сектору [див., напр., 1,2], є предметом монографічних досліджень [3-5], наукових публікацій у журналах та інших виданнях [6-8]. При ґрунтовному висвітленні соціально-економічної природи селянських господарств, їхнього місця і ролі в сільському господарстві, проблем діяльності тощо, позиції авторів щодо шляхів та перспектив їхнього подальшого розвитку залишаються різними – від «з часом відідруть» до «займуть притаманні їм ніші на аграрних ринках». Відповідно спостерігається й розбіжність думок щодо державного регулювання селянських господарств – від «не втручатися» до «створювати максимально сприятливі умови для розвитку». Водночас детальних пропозицій щодо формування таких сприятливих умов поки що обмаль.

Мета статті – обґрунтування найважливіших напрямів повноцінного включення особистих селянських господарств, які є виробниками товарної сільськогосподарської продукції, до системи ринкового функціонування аграрного сектору і можливих шляхів розв'язання цього завдання.

Виклад основних результатів дослідження. Визначальною умовою повноцінної інтеграції селянських господарств у систему ринкового функціонування національної економіки є *подолання їх інституціонального відторгнення*, насамперед безумовне визнання їх органічною складовою *перспективної* моделі вітчизняного аграрного сектору. Це надзвичайно важливо для відповідного орієнтування всієї системи управління національним господарством, усіх її ієрархічних рівнів, усієї сукупності виробників

сільськогосподарської продукції й особливо – для домогосподарств, які нині у більших чи менших обсягах займаються сільськогосподарською діяльністю.

Необхідність відзначеного зумовлена тим, що синдром «підсобності» сімейного господарювання в сільському господарстві, набутий у минулому, остаточно не подолано. Багато науковців, працівників урядових структур різних рівнів та й пересічних громадян (у тому числі сільських жителів) продовжують вважати, що цей тип господарювання є «пережитком минулого», нездатний до використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу та обов'язково «відідреть». При цьому посилення на світовий досвід, який засвідчує домінування сімейних господарств в аграрному виробництві, зазвичай не сприймається: «це не для нас». Тому так важливо визначити, зафіксувати в нормативно-правових актах, використовувати чи враховувати в різноманітних державних, регіональних і місцевих програмах та культивувати в суспільстві чітку позицію щодо того, що сімейні господарства (які можуть і повинні функціонувати на передових організаційно-економічних та техніко-технологічних засадах) є й залишатимуться, поряд з іншими формами господарювання, *однією з головних підвалин організаційної побудови вітчизняного аграрного сектору*.

На нинішній час спостерігаються певні ознаки утвердження згаданої позиції. Зокрема, малотоварним сімейним господарствам приділяється дедалі більша увага в поточній діяльності органів виконавчої влади державного, регіонального та місцевого рівнів; стимулювання господарювання на землі власників земельних ділянок і сільських мешканців визнано одним із пріоритетних напрямів у проекті Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року тощо. Водночас у чинному законодавстві або обтічно йдеться про «створення рівних умов для функціонування різних організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі» (Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року»), або лише констатується факт організації сільськогосподарського виробництва на сімейних засадах

(Закони України «Про фермерське господарство» та «Про особисте селянське господарство»). Тому положення про сімейне господарювання як одну з основ стабільного функціонування сільськогосподарської галузі повинно міститися в законодавчих актах, присвячених удосконаленню (*трансформації*) сучасної державної аграрної політики та моделі аграрного розвитку в Україні.

Такими актами можуть бути, наприклад, Закон України «Про сільське господарство», проект якого опрацьовується, або закон з умовною назвою «Про сільськогосподарський (аграрний) устрій», яким унормувалися б сучасні організаційні засади функціонування сільськогосподарського виробництва. Актуальність такого унормування зумовлена тим, що чинні законодавчі акти, які нині є формальною підставою для реєстрації чи обліку суб'єктів господарювання у сільському господарстві, уже неадекватно відображають їхнє справжнє місце в економічній системі: сільськогосподарські підприємства, що входять до складу агрохолдингів, не є повністю самостійними господарськими суб'єктами; певний прошарок фермерських господарств функціонує не на сімейних засадах; частина особистих селянських господарств реально займається повноцінною підприємницькою діяльністю. Одночасно слід здійснювати практичні заходи щодо залучення селянських господарств до існуючої системи функціонування економіки. Першочерговими з них є: посилення організаційно-економічної підтримки господарств населення, формалізація діяльності товарних ОСГ, персоніфікація зайнятості та запровадження дієвого механізму соціального забезпечення осіб, зайнятих у цих господарствах.

Державна підтримка малотоварного виробництва сільськогосподарської продукції. Як уже згадувалося, доступ господарств населення, в тому числі й тих, що виробляють товарну продукцію, до засобів державної підтримки аграрного сектору в Україні обмежений. Це видно з порівняння видів їхнього субсидування з державного бюджету з відповідними заходами, які практикуються в зарубіжних країнах, а також в окремих областях України. У 2012 році на

загальнодержавному рівні діяло практично два види підтримки ОСГ – дотація на утримання та збереження молодняка великої рогатої худоби (ВРХ) і дотація на часткове відшкодування витрат на придбання установи індивідуального доїння корів. В окремих областях вони доповнювалися низкою інших заходів, що фінансувалися в межах регіональних програм. У Волинській області, наприклад, у 2012 році виконувалося дев'ять програм фінансової підтримки АПК, з яких п'ять безпосередньо стосувалися селянських господарств, а ще дві були частково спрямовані на поліпшення умов їх функціонування. У Російській Федерації та країнах ЄС фінансова підтримка малотоварного виробництва має системний характер; у РФ вона здійснюється згідно з довгостроковою Державною програмою (табл.).

Запровадження підтримки селянських господарств дає позитивні результати: у 2012 році кількість поголів'я ВРХ в господарствах населення збільшилась на 7,7%. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, за рахунок дотацій (в основному на утримання і збереження молодняка ВРХ), якими скористалися 340 тис. власників худоби, в сільські домогосподарства надійшло 320 млн грн; у 2013 році додатково запроваджено дотацію селянам за здану на переробні підприємства худобу [9]. Водночас вживані заходи – це найпростіший та продиктований поточною ситуацією підхід до стимулювання малотоварного виробництва, в якому поки що не проглядається якась стратегічна мета. Про його вразливість доводить такий факт: у 2013 році виробники яловичини, в тому числі ОСГ, стикались із проблемою реалізації своєї продукції, падінням цін на неї. Зазначений підхід стримує й ініціативу регіонів у заохоченні сімейного господарювання на селі. Так, аналіз поданих у таблиці форм стимулювання малотоварного виробництва у Волинській області показує, що вони сфокусовані на розв'язанні в основному поточних завдань у галузі тваринництва, тобто на досягненні мети, визначеної урядовими інституціями.

Посилення державної підтримки селянських господарств як засіб їх повнішого залучення до системи ринкового функціонування

ня аграрного сектору потребує системного підходу. Цьому відповідало б розроблення й виконання Державної програми підтримки господарств населення, або відповідної підпрограми у складі загальнодержавної програми розвитку сільського господарства. Такий документ мав би включати комплекс скоординованих заходів і механізмів їх реалізації, спрямованих на: заохочення сільських домогосподарств до розвитку та модер-

нізації сільськогосподарської діяльності, виконання притаманних їй соціально-екологічних функцій; нарощування виробництва товарної продукції; формування бази повноцінного фермерства, зокрема й через омолодження складу сімейних господарств та підвищення рівня їх людського і соціального капіталу; розвиток у середовищі господарств населення процесів співпраці, консолідації, кооперування та інтегрування.

Фінансова підтримка малотоварного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та за кордоном

Україна, 2012 р.		Російська Федерація, 2013–2020 рр.	Європейський Союз (період входження країн ЦСЄ до ЄС)
Загальнодержавний рівень	Волинська область		
<ul style="list-style-type: none"> • Дотація на утримання і збереження молодняку ВРХ; • часткове відшкодування витрат на придбання установок індивідуального доїння корів (доїльних апаратів) 	<ul style="list-style-type: none"> • Дотація на утримання і збереження молодняку ВРХ; • відшкодування витрат на придбання доїльних апаратів; • дотація власникам ОСГ (родинним фермам) на утримання корів; • здешевлення вартості штучного осіменіння корів і телиць в ОСГ та фермерських господарствах; • компенсація відсотків за кредитами, одержаними у 2011 р. на закупівлю корів і нетелей; • надання пільгових кредитів на придбання корів і нетелей; • створення громадських пасовищ; • розширення мережі пунктів штучного осіменіння та устаткування їх сучасним обладнанням; • дотація власникам ОСГ за приріст корів молочного напрямку продуктивності (за наявності не менше 10 корів) 	<p>У Державній програмі розвитку сільського господарства і регулювання ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства на 2013–2020 рр. є підпрограма «Підтримка малих форм господарювання».</p> <p>Основні напрями і заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • підтримка фермерів-початківців – надання грантів на: придбання земельних ділянок; розробку проектної документації на будівництво виробничих приміщень; будівництво доріг і під'їзних шляхів; підключення виробничих приміщень до інженерних мереж; придбання сільськогосподарських тварин, техніки та інвентарю; придбання насіння, добрив, засобів захисту; надання допомоги на господарське облаштування; розвиток сімейних тваринницьких ферм (грант у розмірі 60% витрат); державна підтримка кредитування малих форм господарювання; оформлення земельних ділянок у власність селянських (фермерських) господарств 	<p>Підтримання доходів малотоварних селянських господарств на час їх комерціалізації</p> <p>Мета: підтримання малих ферм, здатних вести товарне виробництво</p> <p>Фінальні цілі:</p> <p>збільшення економічного розміру господарства; зростання обсягів товарної продукції</p> <p>Максимальний розмір підтримки: 1500 євро на рік</p>

Джерело: Складено автором на основі власних досліджень та літературних джерел.

Ідентифікація особистих селянських господарств як виробників товарної продукції. Запровадження державної підтримки господарств населення прямо чи опосередковано пов'язане з їх реєстрацією як одержувачів бюджетних коштів. Розширення ж і урізноманітнення практики стимулювання розвитку селянських господарств, особливо тих, які виробляють товарну продукцію, актуалізуватиме необхідність їх чіткішого об-

ліку. По суті йдеться про реєстрацію таких господарств як економічних суб'єктів. Наприклад, нині право на часткове відшкодування витрат на закупівлю установки індивідуального доїння мають фізичні особи, які утримують у своєму господарстві не менше трьох ідентифікованих та зареєстрованих корів. Ці, здавалося б, прості умови спонукають селян до виконання певних дій і правил. Насамперед – до збільшення поголів'я

корів та виробництва товарної продукції (для самозабезпечення сім'ї молочною продукцією достатньо утримувати одну-дві корови). Далі – до дотримання санітарних вимог: оскільки корови мають бути ідентифіковані й зареєстровані, то вони, а також їхня продукція, підлягають певному ветеринарному контролю тощо.

У Волинській області розширили практику заохочення селян до товарного виробництва. Тут господарствам, які утримують трьох і більше корів, надали можливість набувати статусу сімейних (родинних) ферм, що відкриває доступ до ширшого, ніж для інших господарств, кола засобів підтримки, передбачених діючими в області програмами. Поряд із цим сімейні (родинні) ферми повинні дотримувати низки вимог: тварини мають проходити ветеринарні дослідження; господарство має вести селекційно-племінну роботу з поліпшення продуктивності ВРХ, забезпечувати використання земельної ділянки за цільовим призначенням, підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі; власники ферм повинні надавати сільським, селищним, міським радам за місцем свого розташування необхідні дані щодо ведення автоматизованої системи обліку поголів'я тощо.

Положення про статус і функціонування сімейних (родинних) ферм Волині затверджено рішенням обласної ради. Облік ферм здійснюють сільські, селищні, міські ради за місцем знаходження господарства, якому надано цей статус; облік у районі ведуть районні управління агропромислового розвитку (АПР) за даними сільських рад, облік в області – головне управління АПР облдержадміністрації. Реєстрація діяльності сімейних (родинних) ферм здійснюється без створення юридичної особи з видачею посвідчення; посвідчення видають управління АПР районних державних адміністрацій згідно із заявками сільських рад. Головне управління АПР обласної державної адміністрації веде зведений реєстр сімейних (родинних) ферм. Цей досвід може бути використаний для ідентифікації товарних селянських господарств і запровадження системи їх реєстрації у всеукраїнському масштабі.

Формування прошарку сімейних ферм у Волинській області проводиться цілеспрямовано й системно. Визначальну роль тут відіграє запровадження комплексу заходів з підтримки особистих селянських господарств загалом і сімейних (родинних) ферм зокрема. Поряд із цим селян переконують у заінтересованості суспільства в розвитку сімейних господарств. Як свідчать працівники сільрад, спочатку селяни неохоче зголошувалися до реєстрації сімейних (родинних) ферм, але ретельне дотримання умов їхньої підтримки, доброзичливе ставлення представників управлінських структур допомогли подолати психологічні бар'єри. Якщо станом на 01.09.2011 року в області нараховувалося 860 особистих селянських господарств, які мали три і більше корів, а в них утримувалося 3036 корів, то на 01.09.2012 року ці показники практично потроїлися.

Персоніфікація зайнятості та соціальне забезпечення членів особистих селянських господарств. Нетривалий поки що досвід функціонування сімейних (родинних) ферм у Волинській області висвітлює можливі принципи формування механізму реєстрації та обліку зайнятості в особистих селянських господарствах. По-перше, така реєстрація має бути добровільною (статусу сімейних ферм на Волині ОСГ набувають добровільно, хоча й завдяки стимулюючому впливу засобів державної підтримки). По-друге, доходи господарств, члени яких претендують на реєстрацію їхньої зайнятості, повинні бути не меншими за відповідний рівень (статус сімейної ферми може набути господарство, в якому утримується не менше трьох корів, а це забезпечує певний рівень доходу). По-третє, облік господарств, де реєструються зайняті особи, необхідно вести окремо від інших ОСГ. Отже, виокремлення прошарку селянських господарств товарного спрямування з формалізованою зайнятістю їхніх членів має відбуватися шляхом самоідентифікації згаданих господарств. Для цього недостатньо системи державної підтримки їхньої діяльності: повинна діяти ще й заохочувальна (пільгова) система соціального страхування зайнятих у них осіб.

Зарубіжна практика соціального забезпечення в сільському господарстві зазвичай будується на принципах страхування фермерів як самозайнятих осіб. Самозайняті ж самі сплачують за себе страхові внески. Проте низка країн (Австрія, Фінляндія, Франція, Польща, Греція тощо) виділяють фермерів і членів їхніх родин в окрему категорію, до якої застосовуються спеціальні схеми сплати внесків. У низці країн системи соціального страхування в сільському господарстві відокремлені від відповідних загальнонаціональних систем, фермери сплачують страхові внески за зниженими ставками, а в деяких країнах держава надає малозабезпеченим фермерам субсидії для сплати внесків.

В Україні особи, зайняті в ОСГ, можуть брати участь у загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні на добровільних засадах, але умови цієї участі далекі від можливостей селян і практично роблять її неможливою. Вони зобов'язують застрахованого щомісячно «самостійно й добровільно» сплачувати внески, розмір яких визначається на основі мінімальної заробітної плати і ставки страхового внеску, встановленої законодавством. При мінімальній зарплаті 1147 грн і ставці понад 33% щомісячні внески одного застрахованого до Пенсійного фонду України становили б приблизно 380 грн, що неприйнятно для абсолютної більшості селян. Очевидно, що для залучення членів товарних селянських господарств до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування слід надавати певні пільги. При цьому варто використати як підходи, що практикуються у зарубіжних країнах, так і вітчизняний досвід.

Із зарубіжної практики особливий інтерес становить спеціальна, відмінна від загальнонаціональної, система соціального страхування (забезпечення) власників і членів селянських господарств Польщі. Центральною інституцією цієї системи є Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, скорочено KRUS (Каса сільськогосподарського соціального забезпечення), що функціонує

під егідою Міністерства сільського господарства і розвитку села. Інтереси застрахованих осіб і одержувачів виплат у діяльності Каси представляє Рада соціального забезпечення селян чисельністю 25 осіб, яка призначається за пропозиціями сільськогосподарських громадсько-професійних організацій і професійних спілок селян-власників (рис.).

Каса сільськогосподарського соціального забезпечення (KRUS) проводить страхування, здійснює виплату пенсій та допомог із тимчасової непрацездатності, обслуговуючи 1,3–1,5 млн осіб. Кошти її формуються за рахунок внесків застрахованих осіб, цільових перерахувань з інших джерел, а також за рахунок дотацій з державного бюджету. Дотація нині є головним джерелом фінансування видатків Каси: у 2012 році внески застрахованих осіб до Каси становили 1,6 млрд, а дотація з державного бюджету – 15,9 млрд злотих [10].

Внески до KRUS платять усі власники селянських господарств із площею понад 1 умовний гектар за всіх застрахованих членів господарства. Місячний внесок на пенсійне забезпечення одного застрахованого становить 10% від мінімальної пенсії. При цьому внески істотно диференційовані: на їхній розмір найбільше впливає величина селянського господарства, а також те, веде чи не веде селянин позааграрну господарську діяльність. Так, власник господарства площею до 50 га, що не веде позааграрної діяльності, платить за себе і за кожного застрахованого лише основний внесок у сумі 83 злотих (приблизно 207 грн) на місяць. Якщо ж площа господарства перевищує 50 га, його власник крім основного сплачує ще й додатковий внесок (лише за себе): за площі 50,1–100 га – 100 злотих; 100,1–150 га – 199; 150,1–300 га – 299; понад 300 га – 399 злотих [11]. Власники та члени селянського господарства, що ведуть позааграрну діяльність, сплачують удвічі більший основний внесок. Середній розмір пенсії, виплачуваної KRUS, становить 838–850 злотих (приблизно 2,1 тис. грн).

Соціальне забезпечення (страхування) селян у Польщі

Джерело: Складено автором за даними польських джерел.

В Україні також є довід субсидування соціального страхування осіб, зайнятих у сільському господарстві. За рахунок бюджетних коштів у 2005–2009 роках здійснювалася компенсація Пенсійному фонду втрат від застосування платниками фіксованого сільськогосподарського податку спеціальної ставки зі сплати збору на обов'язкове пенсійне страхування, тобто відповідна підтримка надавалася господарствам, які використовують найману працю. Цілком логічно, щоб товарним селянським господарствам надавалися ті чи інші преференції щодо залучення зайнятих у них осіб до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Для опрацювання всіх аспектів розв'язання цього завдання доцільно створити робочу групу з працівників міністерств аграрної політики та продовольства, соціальної політики, фінансів, інших заінтересованих міністерств і відомств, науковців та представників селян.

Проблема соціального забезпечення членів товарних селянських господарств на пільгових умовах як специфічної групи самозайнятого населення може розв'язуватися й самостійно в межах державної підтримки аграрного сектору, а також у контексті реформи пенсійної системи, яка залишається незавершеною. Варто зауважити, що її розв'язанню не заважає нинішнє складне

фінансове становище Пенсійного фонду України, на погашення дефіциту якого з державного бюджету щорічно виділяється дотація у сумі приблизно 20 млрд грн із метою забезпечення виплат уже призначених пенсій. Кошти, необхідні для запровадження пільг щодо сплати внесків членами ОСГ, можуть бути спрямовані до Пенсійного фонду в межах загального обсягу цієї дотації. Просто незначна (10–15%) її частина набуватиме іншого цільового призначення: вона потраплятиме до Фонду не як покриття його дефіциту, а як компенсація втрат від надання пільг застрахованим особам, зайнятим у господарствах населення. Тобто йдеться лише про своєрідне «перейменування» частини бюджетних коштів, котрі все одно спрямовуються до Пенсійного фонду України. Водночас цей захід матиме суттєві позитивні результати: він сприятиме зростанню чисельності зареєстрованих виробників товарної сільськогосподарської продукції і, відповідно, платників збору до Пенсійного та, можливо, інших фондів соціального страхування.

Висновки. Інтеграція особистих селянських господарств, насамперед тих, що виробляють товарну сільськогосподарську продукцію, у ринкові механізми функціонування аграрного сектору є необхідною умовою завершення становлення його в Україні як ці-

лісної системи. Це вимагає прийняття стратегічних рішень і здійснення низки практичних заходів, спрямованих на поліпшення інституціонального й соціального середовища діяльності селянських господарств.

Велике значення має остаточне подолання ставлення до особистих селянських господарств як до підсобної (вторинної, тимчасової) форми господарювання в сільському господарстві, яке укорінилося в українському суспільстві на попередніх етапах його розвитку. Важливу роль у цьому відіграло б визнання сімейного типу господарювання (у різних організаційно-правових формах) невід'ємною складовою перспективної моделі вітчизняного аграрного сектору і нормативно-правове закріплення цього положення, що стало б основою для подальших рішень і дій.

Інтеграція селянських господарств в організаційно-економічний механізм функціонування аграрного сектору пов'язана з розширенням їх доступу до засобів державної підтримки. На сучасному етапі доцільно ставити завдання щодо якомога повнішої орієнтації усіх напрямів бюджетного субсидування сектору на створення умов для ефективного розвитку малотоварних господарств, формування й реалізацію відповідної державної програми. Це має супроводжува-

тися створенням системи реєстрації товарних селянських господарств і формалізації зайнятості їхніх членів; головним принципом формування такої системи повинна бути самоідентифікація селянських господарств як виробників товарної сільськогосподарської продукції.

Важливим стимулом для виокремлення прошарку товарних селянських господарств та їх інтеграції в систему ринкового функціонування є залучення зайнятих у них осіб до загальнообов'язкового державного соціального страхування. Вітчизняний і зарубіжний досвід показують, що для цього слід застосовувати заохочувальний підхід: встановити знижені ставки страхових внесків, диференційовані залежно від розміру господарств та характеру діяльності зайнятих у них осіб; передбачити поступовий перехід до повної сплати таких внесків; запровадити дотації малозабезпеченим селянам на сплату внесків тощо. Для розв'язання цього завдання необхідно невідкладно створити робочу групу з представників органів виконавчої влади, науковців і селян. Бюджетне субсидування соціального забезпечення осіб, зайнятих у селянських господарствах, може стати одним із напрямів державної підтримки аграрного сектору.

Список використаних джерел

1. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О.Лупенка, В.Я.Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
2. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: доп. на Дванадцятих зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 25–26 лют. 2010 року / В.Я.Месель-Веселяк. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2010. – 58 с.
3. Свиноус І.В. Економічні аспекти функціонування особистих селянських господарств: моногр. / І.В. Свиноус. – К.: ТОВ «АгроМедіаГруп», 2010. – 414 с.
4. Збарський В.К. Розвиток дрібнотоварного сектору сільських поселень України: моногр. / В.К. Збарський. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2011. – 654 с.
5. Макаренко Ю.П. Аграрні малі господарства: умови та шляхи розвитку [моногр.] / Ю.П. Макаренко. – Дніпропетровськ: Січ, 2012. – 680 с.
6. Кропивко М.М. Основні шляхи стимулювання розвитку господарств населення та їх інвестиційного забезпечення / М.М.Кропивко // Економіка АПК. – 2012. – №6. – С.23–29.
7. Кісіль М.І. Теоретичні та прикладні аспекти формування інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств / М.І.Кісіль, С.О.Михайловина // Економіка АПК. – 2012. – №12. – С. 49–55.
8. Малік М.Й. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств / М.Й.Малік, В.М. Зяць // Економіка АПК. – 2013. – №5. – С.87–95.
9. Присяжнюк М.В. Реалізація потенціалу українського АПК можлива за умови продуманої агрополітики // Сайт «Аграрний сектор України (agroua.net)». – Режим доступу: www.agroua.net/news/news-42851.
10. Nie będzie reformy KRUS. – Режим доступу: <http://www.rp.pl/artykul/1007293.html>.
11. Wysokość składek na ubezpieczenie społeczne rolników w II kwartale 2013 r. – Режим доступу: <http://www.krus.gov.pl/krus/krus-w-liczbach/wymiar-kwartalnych-skladek-na-ubezpieczenie-spoleczne-rolnikow/>.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2013 р.

*